

Мачушник О.Л.

асистент кафедри загальної, вікової та педагогічної психології

Житомирського державного університету імені Івана Франка

м. Житомир, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ- ПСИХОЛОГІВ

Кваліфіковані фахівці є міцним фундаментом для розвитку економіки будь-якої країни. Тому питання підготовки студентів є сьогодні актуальним для української держави. Майбутні психологи у своїй професійній діяльності стоятимуть на сторожі збереження психічного здоров'я та розвитку різноманітних якостей особистості.

Фаховій підготовці психологів приділяється багато уваги зі сторони науковців педагогічного та психологічного профілю. Серед вітчизняних психологічних досліджень слід вказати на роботи О. Бондаренка, І. Булах, С. Васьківської, П. Горностая, Т. Говорун, Л. Долинської, С. Максименка, В. Панка, Н. Пов'якель, Ю. Приходько, М. Савчина, В. Семиченко, Т. Титаренко, Л. Уманець, Н. Чепелевої, Т. Яценко та багатьох інших.

Проте, зважаючи на швидке оновлення та збільшення інформації, майбутнім фахівцям доведеться не лише використовувати наявні у них знання та вміння, але і багато навчатися самостійно. Тому бажання і вміння отримувати нові знання уже після навчання у ВНЗ, наявність пізнавальної активності, творчості та самостійності відзначають справжнього фахівця. Пізнавальна активність будить думку, розширює кругозір, збільшує наявний багаж знань, допомагаючи психологам вирішувати нові, нестандартні задачі для допомоги своїм клієнтам.

Як психологічний феномен пізнавальна активність розглядається у працях педагогів (Ш. Амонашвілі, Л. Занков, Р. Лемберг, В. Лозова, М. Махмутов, Н. Половнікова, Л. Проколієнко, О. Савченко, М. Скаткін, Т. Шамова, Г. Щукіна та ін.) та психологів (Д. Богоявленська, Л. Божович В. Котирло, С. Кулачківська, Ю. Кулюткін, М. Лісіна, Г. Люблінська, М.

Мамаджанов, А. Маркова, О. Матюшкін, Н. Менчинська, Я. Пономарьов, Г. Сухобська, Н. Тализіна, І. Якиманська та ін.). Проте проаналізовані роботи в основному присвячені опису шляхів та засобів розвитку пізнавальної активності у дошкільників та учнів середньої школи. Досі невелика кількість робіт, у яких розглядаються особливості пізнавальної активності саме у студентської молоді [1-3 та ін.]. Досліджень, які б стосувалися вивчення особливостей розвитку пізнавальної активності та її ролі в процесі підготовки психологів у вузі, виявлено не було.

Зважаючи на актуальність даної проблеми, метою нашого дослідження було визначення рівня пізнавальної активності студентів-психологів та її зв'язку з мотивами вибору професії та навчання, інтересами та ставленням до професії, яка опановується. У дослідженні взяли участь майбутні психологи 1 – 5 курсів Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова та Житомирського державного університету імені Івана Франка (всього 300 осіб). У попередньому дослідженні за допомогою анкетування ми виділили дві групи студентів – групи А та Б. До групи А ми віднесли студентів, які вважали свій професійний вибір правильним та виявляли бажання спробувати у ній свої сили, до групи Б – тих студентів, які або демонстрували негативне ставлення до професії психолога, або ж вагалися.

За допомогою методики "Мотивація навчання у вузі" Т. Ільїної [4; 433-434] за трьома шкалами ("здобування знань", "оволодіння професією", "отримання диплому") ми визначали, які мотиви навчання переважають у майбутніх психологів. Якщо мотиви переважають за першими двома шкалами, то це свідчить про адекватний вибір студентом професії та задоволеність нею.

Серед студентів групи А, що навчаються на 1 курсі, лише у 6 студентів (8,8 %) переважає мотив "отримання диплому", серед студентів 3 курсу таких виявлено 5 осіб (7,4 %), серед студентів 5 курсу – 9 осіб (18,8 %). Серед студентів групи Б, що навчаються на 1 курсі у 13 осіб (42 %) мотивацією навчання у вузі є отримання диплому, серед студентів 3 курсу таких – 17 осіб (40,8 %), серед студентів 5 курсу – 18 осіб (41,9 %). В цілому по групах А та Б

таких студентів виявлено 20 (10,9 %) та 48 (41,4 %) відповідно. Отже, кількість студентів, що зробила адекватний вибір професії та задоволена нею, суттєво відрізняється у групах А та Б.

Отримані вище дані ми порівняли з критерієм успішності, як результатом творчого та активного ставлення студентів до своєї основної діяльності. Після вивчення рівня академічної успішності студентів, ми умовно розділили їх на такі групи:

- 1-а – найвищий – рівень знань, до якої віднесли студентів, що навчаються лише на "відмінно";
- 2-а – високий рівень – студенти, що отримують "відмінно" та "добре";
- 3-я – середній рівень – студенти отримують лише "добре";
- 4-а – рівень нижче середнього – мають студенти, які вчаться на "добре" та "задовільно" з переважанням "добре";
- 5-а – низький рівень – студенти вчаться на "добре" та "задовільно" з переважанням "задовільно";
- 6-а – найнижчий рівень – студенти мають лише задовільні оцінки.

Аналіз успішності показав, що до 1-ого рівня академічної успішності можна віднести лише 15,7 % (50 чоловік) від усієї вибірки студентів, до 2-го – 23 % (73 респонденти), які разом складають 38,7 % студентів 1-5 курсів. До групи із 3-ім рівнем навчання увійшло 12,9 % молоді (41 особа), групу 4-го рівня утворили 18,6 % молодих людей (59 осіб). Загалом це 31,4 % студентської молоді (100 респондентів). 22,6 % та 7,2 %, що разом складає 29,8 % від усіх респондентів, – це чисельність груп 5-го та 6-го рівнів відповідно.

Якщо порівняти, як змінюються показники успішності навчання серед студентів на різних курсах, то отримуємо наступні дані:

- 1-ий – найвищий рівень академічної успішності: 1 курс – 2,2 % студентів від усього контингенту вибірки, 3 курс – 4,7 %, 5 курс – 0,9 %;
- 2-ий – високий рівень: 1 курс – 1,9 % студентів, 3 курс – 7,6 %, 5 курс – 3,1 %;

- 3-ій – середній рівень: 1 курс – 3,2 % студентів, 3 курс – 5 %, 5 курс – 0,3 %;
- 4-ий – рівень нижче середнього: 1 курс – 3,2 % студентів, 3 курс – 0,6 %, 5 курс – 6,9 %;
- 5-ий – низький рівень: 1 курс – 2,8 % студентів, 3 курс – 4,4 %, 5 курс – 4,4 %;
- 6-ий – найнижчий рівень: 1 курс – 0,6 % студентів, 3 курс – 4,1 %, 5курс – 0,9 %.

Додатково студентам було запропоновано обрати найцікавіші для себе завдання, які вони хотіли б виконати, готуючись до практичних занять із фахових предметів. Дозволялося робити декілька виборів, також треба було пояснити причину власних виборів. Запропоновані види завдань були поділені на групи. Варіанти завдань підбирались таким чином, щоб до кожної з груп було віднесено по три завдання:

- 1) репродуктивні (2, 5, 9);
- 2) пошукові (1, 3, 4);
- 3) творчі (6, 7, 8).

Виявилося, що на I місці за результатами виборів опинилися пошукові завдання (44,1 % від усієї кількості виборів), на II – завдання репродуктивного типу (31,5 %), на останньому, III місці, – творчі завдання (24,4 %). На нашу думку, це вказує на невисокий рівень пізнавальної активності студентів-психологів.

На I місці за результатами виборів у групі А стоять пошукові завдання (43 % від усієї кількості виборів), на II – завдання репродуктивного типу (29,6 %), на III місці – творчі завдання (27,4 %). Виявилося, що вибори завдань цією групою не відрізняються за типами від виборів в цілому по вибірці. Проте, дещо відрізняється кількісний склад шляхом збільшення кількості виборів завдань творчого типу. У групі Б на I місці за результатами виборів також стоять пошукові завдання (46 % від усієї кількості виборів), на II – завдання репродуктивного типу (34,7 %), на III місці – творчі завдання (19,3 %). У даній

групі типи виборів також співпадають із загально груповими, проте суттєво зменшена кількість виборів творчих завдань – лише 19,3 % проти 24,4 % в цілому по вибірці та 27,4 % у групі А.

Стосовно позиційних місць завдань груп А та Б для кожного курсу окремо, то вони виявилися наступними: студенти 1 курсу групи А, як і в цілому по вибірці, на перше та друге місце поставили завдання пошукового типу, на третє – творчого. Студенти 3 курсу: перше та друге місця – завдання пошукового типу, на третьому – репродуктивного. Студенти 5 курсу на перше та третє місця поставили завдання пошукового типу, на другому – творчого. Лише у студентів 1 та 5 курсів в першій трійці виборів є по два пошукових та одному творчому завданню, у студентів середнього курсу до даного набору входять лише пошукові та репродуктивні завдання.

В порівнянні із ними результати студентів групи Б наступні: студенти 1 курсу на три перші місця поставили завдання пошукового типу. Студенти 3 курсу: перше та друге місця – завдання пошукового типу, на третьому – репродуктивного. Студенти 5 курсу: на першому та третьому місцях – завдання пошукового типу, на другому – репродуктивного. У студентів усіх курсів цієї групи, на відміну від групи А, у першій трійці виборів є лише пошукові та репродуктивні завдання.

У групах А та Б на 1 курсі завдання репродуктивного типу склали відповідно 25 % та 18,2 % від усіх виборів, на 3 – 30,1 % та 30,5 %, на 5 курсі – 28,2 % та 40,2 %. На завдання пошукового типу на 1 курсі припадає відповідно 44,6 % та 72,7 % від усіх виборів, на 3 – 42,2 % та 50 %, на 5 курсі – 40,8 % та 41,2 %. Відсоток завдань творчого типу відповідно наступний: на 1 курсі – 30,4 % та 9,1 %, на 3 курсі – 27,7 % та 19,5 %, на 5 курсі – 31 % та 18,6 %. У групі А завдання пошукового та творчого типів від 1 до 5 курсу, в цілому, тримаються на однакових позиціях, займаючи приблизно третину всіх завдань. У групі Б постійно зростає лише кількість завдань репродуктивного типу. Якщо кількість завдань репродуктивного типу від 1 курсу до 5 у групі А зросла на лише на 3,2 %, то у групі Б – на 22 %. У групі А кількість пошукових завдань з 1 по 5 курс

зменшилися на 3,8 %, а у групі Б – на 31,5 %. Стосовно творчих завдань, то у групі А їх кількість практично не змінилася, приріст склав лише 0,6 %, у групі Б їх стало більше на 9,5 %. Проте, якщо у групі А різниця між репродуктивними та творчими завданнями на будь-якому курсі знаходиться в межах декількох відсотків, то в групі Б репродуктивні завдання постійно вдвічі перевищують творчі.

Аналіз даних, отриманих від досліджуваних обох груп, вказує на наявний зв'язок між впевненістю у правильному професійному виборі та пізнавальною активністю студентів. Професійно зорієнтовані студенти в цілому більш відповідально ставляться до навчання та активно опановують необхідні їм у подальшому професійні знання та вміння, а також проявляють досить високий рівень розвитку пізнавальної активності. Ці студенти більш активні, творчі та самостійні у пошуку необхідної їм для навчання та розвитку інформації, ніж ті, які не впевнені у своєму професійному виборі.

Наше подальше дослідження спрямоване на поглиблення уявлення про пізнавальну активність, чинники, що її визначають та умови розвитку, а також на розробку програми її розвитку у студентів – майбутніх психологів.

Література:

1. Алексеев Т. А. Пізнавальна активність студентів / Т. А. Алексеев // Психолого-педагогічні проблеми професійної освіти: Науково-методичний збірник. – К., 1994. – С. 317-320.
2. Голєва З. В., Іванова О. К. Пізнавальна активність як умова розвитку творчого мислення студента / З. В. Голєва, О. К. Іванова // Активізація творчого мислення студента: Зб. статей. – К.: Вища школа, 1976. – С. 23-29.
3. Яворовская Л. М. Особенности познавательной активности студентов как предпосылка использования групповых форм обучения / Л. М. Яворовская // Сборник научных работ аспирантов Харьковского государственного университета. – Харьков, 1992. – С. 194-198.
4. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. – СПб.: Питер, 2000. – 512 с. – (Серия "Мастера психологии").